

MIQUEL CRUSAFONT I PIERRE TEILHARD

Per Eusebi Colomer S. J.

Heus ací dos noms que restaran sempre units en el meu record. I no solament perquè vaig tenir el goig de fer la coneixença del nostre paleontòleg arran del meu interès del pensament del genial jesuïta francès -eren els primers anys de la dècada del 60, quan el Dr. Crusafont organitzava a Sabadell aquells inoblidables cicles de conferències i col·loquis sobre el tema evolutiu-, sinó perquè, al meu entendre, els escau d'estar units. L'anècdota és en aquest cas, com diria Eugeni d'Ors, expressió de la categoria. Miquel Crusafont i Pierre Teilhard eren dos homes fets per a entendre's. No sé exactament quan es van conèixer: suposo que seria pels volts del 1947, arran d'algun "sym-

posium" científic celebrat a París, quan el pare de Teilhard, tornat a casa després d'un llarg exili a la Xina, acaparava l'atenció dels cercles intel·lectuals de la capital francesa. En qualsevol cas, Crusafont fou segurament el primer teilhardià del nostre país, com seria després l'únic membre al nostre país del comitè de publicació de les obres de Teilhard, el prologuista de l'edició catalana de **El fenomen humà** i l'autor d'**Evolución y ascensión** i **El fenómeno vital**, dos interessants assaigs de caire científic que palesen una íntima comunió d'esperit i de pensament amb el pare Teilhard.

Crusafont fou, com Teilhard, un paleontòleg que va treballar sobre el

terreny a Espanya i al Mogreb. Les seves ressonants troballes paleontològiques i els seus nombrosos treballs científics sobre mamífers fòssils i sobre el procés de l'evolució i, més concretament, de l'hominització, el van fer mereixedor d'un gran renom ençà i enllà de les nostres fronteres. Però Crusafont fou també, com Teilhard, un home de ciència que no es va deixar empresonar per la seva especialitat, sinó que va esmerçar moltes hores de vetlla a la tasca de síntesi i va sentir a més a més la necessitat de comunicar als altres la seva manera peculiar de veure el món. Aquesta actitud d'esperit el portà a combregar, intel·lectualment i vitalment, amb el projecte teilhardià d'**estendre caps de**

pont des de les ribes de la ciència fins als caps de pont -els braços de Crist- que, de l'altra ribera estant, recullen els nostres esforços en la recerca de la veritat (1). Els dos assaigs abans esmentats, **Evolució y ascensió i El fenómeno vital**, esdevenen una prova feaent del que acabem de dir. En ells, Crusafont, sense abandonar mai el llenguatge de la ciència, deixa entendre també a través d'ell una noble i misteriosa **veu de la llunyania**, gràcies a la qual és capaç d'associar el punt de vista de l'home de ciència amb reflexions més generals de caràcter cosmològic i antropològic, per a les quals l'home, **ens biològic**, és també **quelcom més** que un pur ens biològic, un ésser espiritual i lliure, treballat interiorment per una insadollable **set d'infinít** que l'empeny insensiblement cap amunt, per un camí dur, semblant a una creu, però en el terme del qual l'espera **la presència activa d'Algú (2).**

En el fons d'aquest capteniment hi ha, com en el cas de Teilhard, un home que sabia "veure", que era capaç d'entrellucar a través de la natura l'Altre que s'hi transparenta. Aquesta és la impressió que hom treu de la lectura d'aquell bell llibre de narracions de l'alt Aran, intitulat **A contracor del temps**, que Crusafont va escriure, en plena maduresa científica i humana, durant les vacances d'estiu entre 1960 i 1964. Si se'm permet de revelar un fet personal, ell mateix l'interpretava, en una dedicatòria adreçada al pare Joaquim M.ª Aragó S.J., com una **petita mostra del meu amor a l'obra divina**. Tots els qui hem conegut el Dr. Crusafont o l'hem llegit sabem d'aquest seu gest encantat davant l'obra de la creació. La natura era per a ell la bellesa, la bellesa total, en la qual la tècnica més extraordinària i la utilitat més esbalaïdora es conjuminen paradoxalment amb l'expressió més sublim. **La natura, en la seva manifestació més noble i més alta, que és la vida, és una suma de perfeccions i, més encara, de perfectibilitats. La natura és l'obra d'art per excel·lència, que, en tant que filla del Creador, no té errors si no és en les nostres interpretacions racionalistes (3).** Com observa encertadament Joan Oliver, **aquí brilla, a través de la mirada admirativa, un franc sentiment espiritualista i un optimisme segurament congènit. La natura, animada per la vida, i sobretot l'home, vèrtex sobirà de tota l'evolució biològica: heus aquí els centres d'interès del nostre autor (4).**

Efectivament, com assenyala el

Dr. Jaume Truyols, Crusafont estava convençut de l'existència d'una mena de continuïtat fenomenològica entre el món de la ciència positiva i el situat més enllà d'allò que poden copsar els nostres sentits. Per això creia, com Teilhard, en la possibilitat d'extrapolació de les premisses bàsiques que regeixen el món que ens envolta vers esferes de domini metafísic, com si entre ambdues vessants hi hagués una travessera inapreciable, com la que hi ha entre les franges, visible i invisible, de l'espectre lluminós (5). La ciència, pensava Crusafont, ens fa a mans un esquema mecànic i quantitatiu, és a dir, racionalista de l'univers. Però el racionalisme és només el dibuix. Per a convertir-lo en pintura cal omplinar-lo de contingut moral i metafísic. En altres mots, la raó no basta per a escatir el sentit pregon de la realitat, en la qual els homes estem immersos. Per això les successives influències històriques del racionalisme havien de portar, en un sentit o un altre, a la deshumanització de l'home. La raó copsa el so, però se li escapa el que Teilhard anomenava la immensa música de les coses. Les deliquescències harmòniques del món en què vivim ens parlen també d'un altre llenguatge que el de la pura raó amb la seva objectivitat, més que freda, glacial. **També l'univers té la seva ànima, una ànima que potser no trobarem mai, però que la sentim bategar incessantment, encara que no sigui per mitjà dels sentits o de la raó. No es dedueix del cervell, no és quelcom racional, però tampoc quelcom d'irracional. Aquesta intuïció quelcolza en la transracionalitat, en quelcom que rau més enllà i més amunt de la nostra raó (6).** Per això Crusafont parlava de vegades del **perfum d'allò que és indemostrable (7)**, de l'existència de **quelcom transracional, però que la mateixa raó imposa (8).**

En qualsevol cas, l'observació de la naturalesa, el seu coneixement, no s'aturava per a ell en la consideració de les coses solament mesurables o experimentables. Si l'home és lliure, ha de fugir de tota mena d'esclavituds, també i sobretot del despotisme d'una raó massa estreta i cega als valors transcendents. És hora, doncs, **de deixar de banda aquell doble pensament que enclouen aquestes explícites frases: "Físic, malfia't de la Metafísica" i "Metafísic, malfia't de la Física". No estic d'acord amb aquells qui diuen que el científic enfoca "falsos problemes" quan s'encara amb les "realitats" inassolibles a la pura raó, però perfectament intuïbles per**

l'esperit. Tothom sap que hi ha quelcom que ens escapa, àdhuc quan mirem amb fredor i amb pretesa objectivitat el món fenomenològic que ens envolta. La frisança d'alguna cosa impalpable sura per damunt de la nostra consciència, plana en una mena d'alegria i d'apassionament davant una obra tan gegantesca que sabem que mai no podrà ésser abastada pels ulls de la raó pura. Avui enfrontem, els homes, inesquivables problemes, els quals se'ns plantegen netament i sense apel·lació: determinisme i indeterminisme, divergència i convergència, immanència i transcendència, materialisme i espiritualisme. Tot un seguit de nusos gordians que hem de tallar si volem trobar l'autèntica felicitat de comprendre'ns a nosaltres mateixos... Us parla, ho confesso amb tota humilitat, no pas el filòsof ni el teòleg, sinó el científic. Un científic, però, que no s'acontenta amb mitges tintes. És el tot o res: o el caos o l'harmonia perfecta. He desterrat de la meua disposició mental i d'esperit la idea d'atzar. Crec haver reeixit, per bé que no sé encara com, en la lluita contra aquest fantasma que degluteix les esperances humanes. Em sembla veure-ho clar en l'audaç intent de Teilhard en el qual el determinisme es vela d'indeterminisme, en el qual la immanència s'enrogeix vivament de transcendència, en el qual la vida escapa i escamoteja la mort i en triomfa (9).

No té, doncs, res d'estrany que Crusafont fes plenament seu el concepte teilhardià d'"ortogènesi" o d'evolució dirigida. L'evolució orgànica no era per a ell, com diria J.B.S. Haloane, un pur procés mecànic predeterminat necessàriament per la mateixa estructura del cosmos, ni tampoc, com pensa J. Monod, el producte fortuït de l'atzar i de la necessitat; de l'atzar que troba nous camins i de la necessitat que els fixa i transmet, sinó un moviment enorme i paradoxal que, malgrat les seves estranyes marrades, fa l'efecte d'estar orientat vers un **telos**, un moviment, en qualsevol cas, que, en lloc d'esgarriar-se, com hauria estat normal, en totes les direccions, en mostra de fet una, la que s'expressa per la llei de complexitat-consciència i, més concretament, pel paràmetre de cerebralització; un moviment, en un mot, que ha portat de la matèria a l'home. L'evolució no és un caos, sinó un ordre. La nau de la vida no ha seguit el seu camí a l'atzar, d'un cantó a l'altre, sense cap nord. No totes les combinacions possibles s'han realitzat, si-

nó només algunes, com si hi hagués per endavant una selecció. En una paraula, en l'evolució no esdevé qualsevol cosa, sinó que s'hi desenvolupa un "argument". L'existència sola d'aquest argument pledejaria ja a favor d'una finalitat, de quelcom de preconcebut, d'un pla preestablert. Si les coses observables en la fenomenologia obeïssin solament a un atzar i a un indeterminisme sense objecte i sense objectiu no trobaríem un argument, sinó un caos. Quan parlem de progrés en l'evolució ja establím una idea clara de superació àdhuc en el terreny de la fenomenologia vital i, quant a aquest progrés, tot-hom està d'acord. I que aquest progrés s'ha polaritzat en l'home, és d'una evidència tal que solament l'obcecació podria o pot encara fer dir el contrari (10).

I no té tampoc res d'estrany que Crusafont segueixi Teilhard fins allí on altres científics creuen no poder-lo seguir, l'intent audaç, en frase de J. Huxley, de conjuminar els elements sobrenaturals del cristianisme amb les realitats i conseqüències de l'evolució (11). Cal que ens preguntem, observa Crusafont, si realment és lícita o possible aquesta temptativa, àdhuc per una via lògica i natural que no vol dir en aquest cas naturalista. Si és cert que algú reclama solament una doctrina de "semicoherència", per la meua part, com a teilhardià convençut, trobo en la seva síntesi una coherència total. I voldria explicar-me. ¿No trobem aquesta possibilitat i aquesta licitud de coherència en la fórmula teilhardiana de conciliació entre l'"avant" i l'"amunt"? No es tracta, quan parlem de l'epopeia universal, d'una línia recta sinó d'una paràbola ascendent que es proclama ja des de les arrels biològiques per una corba de progrés indesmentible. Aquesta línia parabòlica té una extensió, invisible, però intuïble cap enlaire (12). No cal moure'ns, pensa Crusafont, del terreny de la física per a intuir com la mateixa fenomenologia reclama uns esplaiaments devers un més enllà de l'espai-temps. La vida ha estat una conquesta extraordinària i, com diu el mateix Huxley, una aposta contra el segon principi de la termodinàmica. Si la vida escapa a aquesta llei, és que l'ha de suplir per una altra llei que li és pròpia. I aquesta llei és la de la convergència, la de la improbabilitat, la de l'heterogeneïtat, la de la finalitat en el sentit d'un "telos", que encara no podem definir perquè, quan ens volem sotmetre i esclavitzar

a la pura fenomenologia, no hi veiem el significat. I tan bé com ens l'explica la Metafísica, i tan bé, encara, com intenta fer-ho veure el pare Teilhard, amb el seu audaç -bé que "inoportú", segons Huxley, i recalco ara que no comprenc el perquè d'aquesta importunitat a l'altura de les nostres reflexions- intent de conciliació de la Física i de la Metafísica! (13). En tot cas, i tal com ho expressa Teilhard, aquesta visió d'èxtasi tenim dret d'esperar-la, si l'obra aclaparant de l'Univers no es nega a ella mateixa, en la descentració, en l'excentració, millor dit, cap a un estadi nou de superació, cap a una "anagènesi" de l'esperit, que ens catapulti fora de les nostres mateixes fronteres humanes (14).

Encara més, Crusafont no solament considera oportú de seguir Teilhard fins el final, sinó que intenta mantes vegades refer a la seva manera el mateix camí que aquell havia fressat i ens presenta l'evolució com una marea ascendent vers l'Omega final, una Omega, no cal dir-ho, que no és sinó l'altra cara del Déu creador, de l'Alfa originària. Crusafont no amagava mai les seves pregones conviccions cristianes. Creació i evolució eren per a ell dos conceptes perfectament compatibles. L'evolució pressuposa la creació. Hi ha una llum que il·lumina des de dalt el bosc enorme i embolicat dels fets que el científic analitza, i aquesta llum prové del concepte de creació. Per això ell creia que abans de tot cal concentrar-se sobre allò que la ciència mai no podrà explicar, el "miracle" de l'existència, l'immens miracle de tota la creació i de les seves possibilitats, el miracle de les harmonies entrelaçades que esdevenen una harmonia única com l'entramat d'una fuga de Bach. Déu va crear, i aquesta és una veritat que no pot ser discutida, a no ser que hom es declari cec per a no veure la llum. Déu va crear; com i quan són qüestions secundàries (15). La ciència tracta justament del com i del quan de la creació, de la qüestió del procediment, del joc de les causes segones, però en fer-ho no aminora gens ni mica la grandesa del fet. Al contrari, l'enlaira encara més als nostres ulls, per tal com d'aquesta manera sentim ressonar l'eco perpetu del Creador, de la mateixa manera com, després del llamp potent -l'acte de crear- reenteix l'estol dels trons -causes segones- en el grandios escenari de l'Univers (16).

Ara què és el que ens ensenya l'estudi del procediment, l'anàlisi feno-

menològica del joc de les causes segones? L'evolució s'hi palesa com un flux d'ascensió i d'assumpció, un corrent ortogenètic de complexitat-consciència. D'una banda, el món físic, amb les seves combinacions de gran probabilitat, regint-se per la llei dels grans números, pel valor estadístic de l'atzar, un món velat de geometria. De l'altra, el món orgànic, amb la seva polimerització creixent a través del temps, emergint vers combinacions cada cop més improbables i escapolint-se de l'esclavitud numèrica per a assolir així una condensació progressiva de consciència (17). El punt immediat de convergència d'aquest flux d'ascensió i d'assumpció és l'home. Ara bé, l'home, com deia Teilhard, és fenomenològicament un ésser paradoxal. Forma part de l'Univers com un element més, per bé que el més alt: un element que se situa sobre la sèrie fenomènica de l'Univers, però alhora com a quelcom fora de sèrie (18). Es aquí exactament on sorgeix la qüestió decisiva. Hem d'acontentar-nos amb fer de l'home la flor de l'evolució, però una flor sense perfum de transcendència, destinada, com el mateix univers en el si del qual ha fet florida, a marcir-se i a morir? O tenim el dret de perllongar la línia parabòlica que s'ha fet visible en l'aparició de l'home més enllà dels límits d'espai i temps del nostre univers?

Crusafont pensa, amb Teilhard, que aquesta extrapolació no és del tot il·legítima. Es tracta de mirar cap enllà per trobar el coratge d'anar cap endavant. Fóra inconcebible que aquest fruit meravellós de l'evolució, aquest fruit que ha necessitat milions d'anys per a desenrotllar-se, hagués de sucumbir sense més. L'ideal està ja inscrit en la mateixa Natura, de la qual l'hem heretat (19). I aquest ideal ens permet de proclamar sense por que aquest fruit madur de l'evolució que som nosaltres, en allò que tenim de més personal i intransferible, l'esperit, l'autoconsciència, no pot ni mereix morir. Extrapolem i, sincerament, no veiem cap altre camí que el del progressiu despertar de l'esperit. L'evolució ha estat la recerca dalerosa de la independència. També ara l'esperit tendeix a independitzar-se i ho farà respecte d'allò que encara l'oprimeix i l'empresona. Vol trencar les seves cadenes i les trencarà, si deixem que s'acabi l'obra d'aquell gran Arquitecte que ens ha deixat entreveure les seves intencions, a les quals no hem d'oposar resistència, si no volem veure desvirtuada la seva obra

(20). La conseqüència és òbvia i Crusafont no s'està pas de treure-la expressament. Si perseguim, per extrapolació, el fenomen humà fins a les seves prolongacions futures, hem de traslladar més enllà de l'home el punt darrer de convergència d'aquesta ascensió -d'aquesta assumptió-: és el que Teilhard anomena el punt Omega, **Déu, Centre de tots els centres humans de consciència, que regits per Ell s'enlairen vers Ell, per tal que trobin en Ell l'alliberament de l'esperit de la seva matriu material** (21).

Crusafont i Teilhard, dos homes fets per a entendre's, dèiem en començar. Ara, en acabar aquest breu esbós, hem d'afegir: Crusafont i Teilhard, dos esperits congenials. En llur personalitat total, el científic i el pensador, l'investigador i el creient, es donen la mà, es recolzen mútuament, l'un no existeix sense l'altre. Crusafont es va definir inconscientment a si mateix, en definir exactament Teilhard com **un científic que "creu", però que creu sense temences de col·lisió entre la Ciència i la Veritat, perquè la ciència és un de tants camins que existeixen per a la recerca de la veritat** (22). ●

NOTES

- 1) Pròleg a l'edició catalana d'**El fenomen humà**, Barcelona (Ed. 62) 1965, p. 13.
- 2) Cf. **M. Crusafont, El fenómeno vital**, Barcelona (Ed. Labor) 1967, p. 7 s.; 131 s.
- 3) **M. Crusafont, Evolución y ascensión**, Madrid (Taurus Ed.) 1960, p. 52 s.
- 4) Pròleg a: **M. Crusafont, A contrarac del temps. (Narracions de l'alt Aran)**, Sabadell 1964, p. 12.
- 5) **Prèambulo a: Evolución y ascensión**, p. 9.
- 6) **Evolución y ascensión**, p. 100.
- 7) **Ibid.**, p. 71.
- 8) **Ibid.**, p. 13.
- 9) Pròleg a: **El fenomen humà**, p. 9 s.
- 10) **Ibid.**, p. 7.
- 11) **Ibid.**, p. 6.
- 12) **Ibid.**, p. 10.
- 13) **Ibid.**, p. 11.
- 14) **Ibid.**, p. 11.
- 15) **Evolución y ascensión**, p. 38 s.
- 16) **Ibid.**, p. 47.
- 17) **Ibid.**, p. 66.
- 18) **Ibid.**, p. 66.
- 19) **Ibid.**, p. 101.
- 20) **Ibid.**, p. 13.
- 21) **Ibid.**, p. 67.
- 22) Pròleg a: **El fenomen humà**, p. 12 s.

É T V D E S

Paris, 15, rue Monsieur (7e)

Sig 74-77

18 Juin 48

Dr. Crusafont Pairo
et Jose de Villalta
(Sabadell)

Chers Confrères,

Merci pour votre lettre si amicale du 25 mai que je viens de trouver à mon retour d'Amérique. J'avais déjà suivi avec un intérêt croissant votre série de Notes (si précieuses!) à la Soc. Géol. de France. Je suis heureux d'être maintenant en contact avec vous

Par le même courrier, je vous ~~en~~ envoie un exemplaire de ma bibliographie sur les Mammifères fossiles de Chine (déjà un peu ancienne...). C'est tout ce que je puis faire en ce moment ~~xx~~ !.. Tous mes ~~x~~ tirés à part sont encore à Péking; et aussi tout le dépôt de mes publications (soit celles de Palaeontologia Sinica, soit celles de l'éphémère "Institut de Géobiologie". Vous pourriez sans doute les avoir par échange en vous adressant au "National Geological Survey of China, 9, Ping Ma Ssu, Peiping (West)" ou à mon ami Mr. Vetch, Directeur du French Bookstore, Peking Hotel, ~~Reipin~~ Peiping, China (dans ce dernier cas, il faudrait trouver moyen de payer Vetch, ce qui est sans doute difficile, -à moins de passer par l'ambassade (ou Légation) d'Espagne à Péking...)

Merci encore. Et bonne chance pour la suite de vos recherches.

Bien sympathiquement

P. Teilhard de Chardin

P. Teilhard de Chardin

Una mostra de les relacions científiques i d'amistat entre el Pare Teilhard i el Doctor Crusafont.